

Bruk av utmarksbeiter gir høy score i SMART-analysen.

/ FOTO Rose Bergslid

BÆREKRAFTIG GÅRDSDRIFT

Mye mer enn klimagasser

Få ord er så mye brukt – og misbrukt – som ordet bærekraft. Hva legges til grunn når et produkt eller en bedrift markedsføres som bærekraftig? Hvordan står det til i jordbruket, og kan vi måle hvorvidt gården drives bærekraftig eller ikke?

Ildri Kristine (Rose) Bergslid / NORSØK

Jordbruk verden over har en rekke utfordringer med tanke på bærekraft. Avrenning av næringsstoffer, overforbruk av vann, jordpakking, tap av biologisk mangfold, lav lønnsomhet over tid og dårlige arbeidsforhold er noen eksempler. For å få en felles forståelse av hva et bærekraftig jordbruk er har FN's organisasjon for mat og landbruk (FAO) utviklet et globalt rammeverk, «SAFA Guidelines», som definerer bærekraftig matproduksjon. Her deles bærekraft inn i fire overordna dimensjoner med 21 bærekraftsmål (se tabell 1)

FRA GLOBALT RAMMEVERK TIL NORSKE GÅRDER
På grunnlag av det globale rammeverket fra SAFA har det sveitsiske forskningsinstituttet for økologisk landbruk FiBL, sammen med forskere fra hele verden, utviklet et

analyseverktøy (SMART) som kan brukes for å analysere bærekraften på gårder verden over. Siden dette verktøyet kan brukes i alle land vil det naturlig nok være deler av innholdet som ikke er like relevant for oss i Norge.

RESULTAT FRA GÅRDSANALYSE

Gjennom prosjektet URBANFARMS (Bønder og byen) ble det våren 2021 gjennomført SMART-analyser på 8 gårdsbruk i nærheten av Oslo eller Bergen. Analysen er en blanding av intervju, bruk av ulike data (søknad om produksjonstilskudd, gjødselplan m.m.) og gårdsbesøk. På grunn av pandemien måtte dessverre de planlagte gårdsbesøkene avlyses. Analysen av hver gård oppsummeres i en rapport som gir god oversikt over hva man gjør bra, og hva som evt. kan endres dersom man øn-

Tabell 1: FAO (FNs organisasjon for mat og landbruk) sine SAFA Guidelines for bærekraftig matproduksjon.

Dimensjoner	Bærekraftsmål
Styring, ledelse og forvaltning	Etikk, ansvarlighet, engasjement, rettssikkerhet og god bedriftsledelse
Miljø	Atmosfære, vann, jord, biodiversitet, materialer og energi og dyrevelferd
Økonomi	Investeringer, sårbarhet, produktkvalitet og bruk av lokalt næringsliv
Sosiale forhold	Levekår, rettferdig handel, arbeidstakeres rettigheter, likestilling, kulturelt mangfold, helse og sikkerhet

sker å forbedre bærekraften i drifta. Felles for gårdene i prosjektet er at alle, i større eller mindre grad, står for salget av egne produkter gjennom sosiale medier, nettsider, andelslandbruk, direktesalg fra gården o.l. Resultatene fra analysen viser at bærekraften er veldig god hos alle åtte.

Noen av resultatene fra fire av de åtte gårdene er presentert i figur 1. Fargene i sirkelen går fra rødt innerst (uakseptabelt resultat mht. bærekraft) til mørkegrønt ytterst (meget godt). Mellom ytterpunktene finner vi orange (dårlig), gult (moderat) og lysegrønt (godt). Av figuren ser vi at alle gårdene stort sett har gode eller meget gode resultater mht. bærekraft for alle de fire dimensjonene.

FRA «KLIMASMART» TIL «RESURSOPTIMALT»?

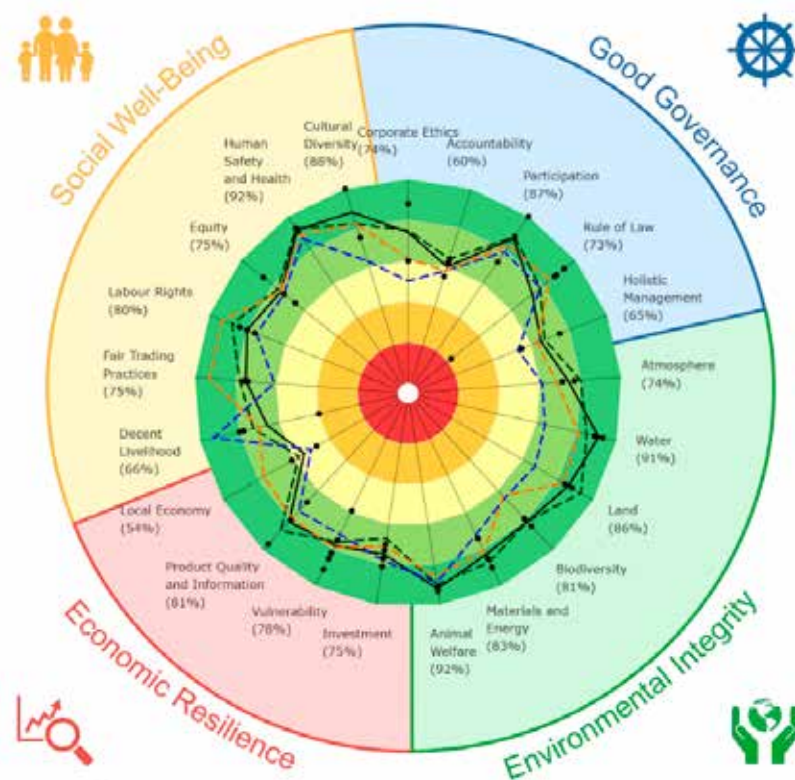
Gjennom arbeidet med SMART har det blitt veldig tydelig at klimadebatte om norsk jordbruk er begrenset med tanke på bærekraft. Ett område (klima) gis veldig stor oppmerksomhet på bekostning av den helhetlige vurderingen som er nødvendig for bærekraftig utvikling. Spesielt med tanke på drøvtyggerne. En analyse gjennomført på en gård i Midt-Norge kan illustrere dette.

Vedkommende driver med kjøttproduksjon på vestlandsk fjordfe og gammalnorsk spælsau. Noen av faktorene med drifta som gjør at bonden scorer høyt på bærekraftsanalysen er: Bruk av ut- og innmarksbeiter, kulturlandskap og biologisk mangfold skjøttes ved beiting, bruk av bevaringsverdige storferase, minimal bruk av fôr egnet til menneskemat til drøvtyggere og god sirkulering av næringsstoffene. Gårdens ressurser brukes på

en optimal måte. Til tross for svært god bærekraft sitter bonden med følelsen av å være en «klimaversting».

Klimagassen metan har stor plass i klimamodeller, og det har ført til at «færrest mulig drøvtyggere med høyest mulig produksjon» gir klimaklapp på skulderen og stjerne

i boka. Dette kan føre til at det tas politiske veivalg som fører norsk jordbruk i feil retning. I rapporten «Bærekraft i det norske matsystemet» diskuteres denne problemstillingen. «Når hovedspørsmålet i bærekrafts-

Figur 1: Resultater fra SMART-analyser på fire av gårdene i prosjektet URBAN-FARMS. Det er per i dag ikke mulig å få teksten på norsk.

diskusjonen framstilles som om det dreier seg om enten klimagassreduksjon og avvikling av storfeholdet, eller å opprettholde kjøttproduksjon og dermed ikke oppnå klimamålene, diskuteres i realiteten bare en svært begrenset del av hva som avgjør om norsk jordbruksproduksjon er bærekraftig» (Bardalen m.fl. 2020).

En viktig del av den norske bondekulturen har alltid vært å forbedre gården og drifta til de som kommer etter. Som en bonde sa: «Jeg er 16. generasjon som driver denne gården. Vitner ikke det om bærekraftig drift?»

KILDER

Bardalen, A., Skjerve, T.A., Olsen, H.F. (2020). Bærekraft i det norske matsystemet. Kriterier for norsk matproduksjon. NMBU, Ås. ISBN 978-82- 575-1788-5
Gårdsanalyser ble gjennomført ved bruk av SMART-Farm Tool; RRID: SCR_018197
SAFA GUIDELINES (2014) version 3.0. Food and Agriculture Organization of the United Nations
<http://www.fao.org/3/i3957e/i3957e.pdf>

Prosjektet URBANFARMS har fått støtte gjennom Norges forskningsråd, prosjektnr. 294604.

Gårdens ressurser brukes på en optimal måte.